

Dosarul nr. 2ra-780/23
2-20114797-01-2ra-06062023

Prima instanță: Judecătoria Chișinău, sediul Centru (L. Lavric)
Instanța de apel: Curtea de Apel Chișinău (I. Secrieru, M. Anton, V. Cotorobai)

DECIZIE

15 noiembrie 2023

mun.Chișinău

Curtea Supremă de Justiție

Completul de judecată, în componența:

Președinte, judecător
judecători

Ion Malanciuc
Oxana Parfeni
Diana Stănilă

examinând recursul declarat de avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza,

în cauza civilă, intentată la cererea de chemare în judecată depusă de Ion Frunza împotriva Ministerului Justiției al Republicii Moldova, intervenient accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor privind constatarea deținerii ilegale în stare de arest și repararea prejudiciului moral cauzat ca urmare a comiterii acestei încălcări,

împotriva deciziei din 16 februarie 2023 a Curții de Apel Chișinău,

a c o n s t a t a t :

La 18 septembrie 2020, Ion Frunza s-a adresat cu cerere de chemare în judecată împotriva Ministerului Justiției al R. Moldova privind constatarea deținerii ilegale în stare de arest și repararea prejudiciului moral cauzat ca urmare a comiterii acestei încălcări.

În motivarea acțiunii a indicat că, la 08 septembrie 2005 a fost reținut în cadrul cauzei penale nr. 2005021409. La 12 septembrie 2005 în privința sa a fost aplicat arestul preventiv pe un termen de 10 zile. Ulterior, de la 16 septembrie 2005 până la 03 martie 2006 au fost emise mandate de prelungire a măsurii preventive, arestul preventiv și deoarece cauza penală era la etapa de urmărire penală, dânsul a fost deținut la Penitenciarul nr. 13 Chișinău. Ultima încheiere de prelungire a măsurii preventive a fost emisă la 03 martie 2006, prin care a fost prelungită durata ținerii sale sub arest pe un termen de 5 zile, începând cu 04 martie 2006 până la 09 martie 2006.

La 09 martie 2006 cauza penală nr. 2005021409 a fost transmisă spre examinare în Judecătoria Rîșcani, mun. Chișinău.

A indicat reclamantul că, în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006 procurorul nu a depus demers de prelungire a ținerii sale sub arest. La 22 noiembrie 2006 procurorul a depus demersul respectiv și instanța a prelungit măsura preventivă sub formă de arest preventiv pe un termen de 90 de zile. La 24 noiembrie 2006 în privința sa a fost emisă sentința de condamnare prin care i s-a stabilit pedeapsa cu închisoare pe un termen de 25 de ani.

Prin urmare, consideră că a fost deținut ilegal, fără mandat de arest de la 09 martie 2006 până la 22 noiembrie 2006. Prin încheierea din 11 februarie 2019 a Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani, s-a constatat aceste încălcări, fiindu-i indicat despre necesitatea adresării cu acțiune în procedura civilă.

A specificat reclamantul că, prin aceste acțiuni i s-au cauzat suferințe fizice și psihice, tulburări de neliniște, de umilință, deoarece s-a aflat în detenție fără vreo hotărâre judecătorească/mandat în acest sens. La reclamant i-a apărut sentimentul de nedreptate, care s-a dezvoltat ulterior pe parcursul detenției ilegale, perioadă în care a fost supus torturii, tratamentului inuman și degradant, fiind deținut în condiții insuportabile.

Temei pentru adresare cu acțiune în judecată a servit prevederile art. 3 alin. (1) lit. a) din Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545-XII din 25 februarie 1998, care prevede că este reparabil prejudiciul material și moral cauzat persoanei fizice sau juridice în urma: a) reținerii ilegale, aplicării ilegale a măsurilor preventive sub formă de arest, de declarație de a nu părăsi localitatea sau țara, tragerii ilegale la răspundere penală. Prejudiciul cauzat se repară integral, indiferent de culpa persoanelor cu funcție de răspundere din organele de urmărire penală, din procuratură și din instanțele judecătorești.

Având în vedere cele relatate, Ion Frunza a solicitat constatarea deținerii ilegale în Penitenciarul nr. 13 Chișinău în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006, fără mandat de arest, în cadrul cauzei penale nr. 2005021409, compensarea prejudiciului moral cauzat în urma deținerii ilegale în sumă de 800 000 de lei și încasarea cheltuielilor de judecată.

Prin încheierea protocolară din 08 februarie 2020 a Judecătorei Chișinău, sediul Centru, în calitate de intervenient accesoriu a fost atrasă Administrația Națională a Penitenciarelor (f.d. 26-27).

Prin hotărârea din 29 martie 2021 a Judecătorei Chișinău, sediul Centru, cererea de chemare în judecată înaintată de Ion Frunza către Ministerul Justiției al R. Moldova, intervenient accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor cu privire la constatarea deținerii ilegale în Penitenciarul nr. 13 Chișinău fără mandat de arest, în cauza penală nr. 2005021409, în perioada 09 martie – 22 noiembrie 2006, repararea prejudiciului moral în sumă de 800 000 de lei și încasarea cheltuielilor de judecată s-a respins, ca neîntemeiată.

În motivarea soluției sale, instanța de fond a reținut că solicitările lui Ion Frunza anterior au constituit obiect de examinare, având caracter definitiv și irevocabil.

Astfel, prin încheierea din 16 martie 2017 a Judecătorei Rîșcani, mun. Chișinău, a fost respinsă cererea depusă de Ion Frunza de constatare a deținerii ilegale în arest în perioada 08 septembrie 2006 – 24 noiembrie 2006, menținută prin decizia din 27 iunie 2017. Totodată prin încheierea din 22 ianuarie 2018 a Judecătorei Chișinău, sediul Central, a fost respinsă plângerea lui Ion Frunza cu privire la deținerea ilegală în arest preventiv de la 08 martie 2006 și până la data de 24 noiembrie 2006.

Prin încheierea din 14 decembrie 2020 a Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana, s-a dispus încetarea procesului în baza cererii depuse de Ion Frunza împotriva administrației instituțiilor penitenciare privind constatarea deținerii

ilegale, contrară jurisprudenței CEDO, art. 25 din Constituția R. Moldova, în legătură cu existența hotărârilor definitive și irevocabile în privința aceleiași persoane cu referire la același obiect și aceleași temeuri.

Instanța de judecată a concluzionat că Ion Frunza nu posedă un act judecătoresc prevăzut la art. 6 din Legea nr. 1545/1998 emis în favoarea sa, ce i-ar oferi dreptul de a solicita repararea prejudiciului în temeiul Legii privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545-XII din 25 februarie 1998.

La 02 aprilie 2021, Ion Frunza a depus cerere de apel împotriva hotărârii primei instanțe, solicitând casarea acesteia și emiterea unei noi decizii de constatare a încălcării art. 5 § 1 din CEDO și art. 24, 25 din Constituția R. Moldova.

La 05 aprilie 2021, avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, a depus cerere de apel împotriva hotărârii primei instanțe, solicitând casarea hotărârii din 29 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, rejudecarea cauzei și adoptarea unei noi decizii privind admiterea integrală a cererii de chemare în judecată.

Prin încheierea din 09 decembrie 2021 a Curții de Apel Chișinău, nu s-a dat curs cererilor de apel depuse de Ion Frunza și avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, împotriva hotărârii din 29 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru. S-a comunicat părții apelante despre necesitatea prezentării cererii de apel întocmite în conformitate cu exigențele Legii, acordând pentru aceasta un termen de 20 de zile calendaristice, calculat din momentul comunicării încheierii.

S-a explicat părții apelante, că în caz dacă nu vor fi lichidate neajunsurile indicate în prezenta încheiere în termenul acordat de instanță, cererile de apel nu vor fi considerate depuse și împreună cu actele anexate vor fi restituite.

La 28 decembrie 2021, avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, a prezentat apelul motivat împotriva hotărârii din 29 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru.

Prin încheierea din 11 ianuarie 2022 a Curții de Apel Chișinău, s-a restituit apelul declarat de Ion Frunza împotriva hotărârii din 29 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, din motivul neînălăturării, în interiorul termenului acordat în instanță, a neajunsurilor indicate în încheierea Curții de Apel Chișinău din 09 decembrie 2021.

Prin decizia din 23 februarie 2022 a Curții Supreme de Justiție, a fost respins recursul declarat de avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, și menținută încheierea din 11 ianuarie 2022 a Curții de Apel Chișinău.

Prin decizia din 16 februarie 2023 a Curții de Apel Chișinău, s-a admis apelul declarat de avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, s-a casat hotărârea din 29 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru și s-a adoptat o nouă hotărâre, sub formă de încheiere, prin care: procesul civil inițiat la cererea de chemare în judecată depusă de Ion Frunza împotriva Ministerului Justiției al R. Moldova, intervenient accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor privind constatarea deținerii ilegale a acestuia în Penitenciarul nr. 13, mun. Chișinău, fără mandat de arest în cadrul cauzei penale nr. 2005021409 în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006 și repararea prejudiciului moral cauzat prin această încălcare,

a fost încetat din motiv că litigiul nu urmează a fi judecat de instanța civilă, fiind de competența instanței penale.

Pentru a decide astfel, instanța de apel a menționat că, instanța investită cu atribuții de a examina litigii civile nu are atribuții sau competențe conform legii să judece cauza dată, or, primar reclamantul solicită constatarea deținerii ilegale în stare de arest preventiv, în lipsa unui mandat judecătoresc. Însă, astfel de competențe, de a soluționa asemenea litigii, țin de sfera instanțelor penale. Completul judiciar, a reținut că potrivit materialelor pricinii, reclamantul a utilizat această cale, dar până la moment instanțele penale nu au adoptat o soluție definitivă în acest sens. Pretenția privind repararea prejudiciului moral cauzat ca urmare a încălcării pretins a fi comisă de autoritățile statului și, anume, a deținerii în stare de arest preventiv în lipsa unui mandat judecătoresc, este una subsecventă și corelativ dependentă de pretenția de bază.

Prin urmare, cerințele formulate de Ion Frunza prin cererea de chemare în judecată, nu poate constitui obiect al unui litigiu civil, fiind de competența instanței penale și, respectiv, nu urmează a fi judecat în procedură civilă.

Instanța de apel a specificat că, reieșind din prevederile art. 473¹ din Codul de procedură penală, toate plângerile depuse împotriva actelor/faptelor organului care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare privativă de libertate se examinează de judecătorul de instrucție. Corespunzător, în situația în care instanța penală nu a adoptat nici o soluție definitivă la plângerea înaintată de Ion Frunza, privind pretinsa deținere ilegală în stare de arest, instanța de fond nu putea adopta o soluție de respingere a acestei cerințe, deoarece nu ține de competența instanței civile examinarea acestei pretenții.

Completul judiciar a accentuat că, instanța civilă nu putea examina în fond pretenția de constatare a deținerii ilegale a reclamantului în stare de arest, deoarece nu ține de competența sa și, totodată, nu putea respinge pretenția de reparare a prejudiciului moral cauzat urmare a acestei pretinse violări a dreptului reclamantului, deoarece instanța penală nu s-a expus definitiv în acest sens la plângerea lui Ion Frunza.

Prin urmare, instanța de apel a conchis că procesul urmează a fi încetat în temeiul art. 265 lit. a) Cod de procedură civilă, deoarece pricina nu urmează a fi judecată în procedură civilă.

La 13 mai 2023, avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, a declarat recurs împotriva deciziei instanței de apel, solicitând casarea deciziei din 16 februarie 2023 a Curții de Apel Chișinău, casarea hotărârii din 29 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, cu rejudecarea cazului și adoptarea unei noi decizii privind admiterea integrală a cererii de chemare în judecată (f.d. 162-165).

Ca temei de declarare a recursului, recurentul a invocat prevederile art. 432 din Codul de procedură civilă, încălcarea esențială sau aplicarea eronată a normelor de drept material și a normelor de drept procedural și anume: a) nu a aplicat legea care trebuia să fie aplicată; b) a aplicat o lege care nu trebuia să fie aplicată; c) a interpretat în mod eronat legea; d) a aplicat în mod eronat analogia legii sau analogia dreptului. (4) Săvârșirea altor încălcări decât cele indicate la alin. (3) constituie temei de declarare a recursului doar în cazul și în măsura în care acestea au dus sau ar fi putut duce la soluționarea greșită a cauzei sau în cazul în care instanța de recurs consideră că aprecierea probelor de către instanța judecătorească a fost arbitrară, sau în cazul

în care erorile comise au dus la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În motivarea recursului recurentul a menționat că potrivit regulilor din Secțiunea a II-a din Capitolul XXXVIII din Codul de procedură civilă, instanța de recurs nu verifică modul de apreciere a probelor de către instanțele de fond și de apel. Forța atribuită unei probe sau alteia, coraportul dintre probe, suficiența probelor și concluziile făcute în urma probațiunii sunt în afara controlului instanței de recurs. Prin urmare, recurentul a solicitat conform art. 432 alin. (4) din Codul de procedură civilă, să fie verificat cum instanța de apel a apreciat în mod arbitrar probele, încălcând în mod flagrant regulile de apreciere a probelor stabilite în art. 130 din Codul de procedură civilă.

Invocă recurentul că instanțele de fond și de apel au apreciat arbitrar probele, care se referă la următoarele circumstanțe importante ale cazului dedus judecății. Instanța a conchis că Ion Frunza nu posedă un act judecătoresc prevăzut la art. 6 din Legea nr.1545/1998 emis în favoarea sa, ce i-ar oferi dreptul de a solicita repararea prejudiciului în temeiul Legii nr. 1545 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești. Recurentul nu este de acord cu concluziile instanței din motivul că contravine prevederilor legale și jurisprudenței de examinare a cauzelor de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

În speța dată, reclamantul și-a întemeiat pretențiile pe prevederile legale din art. 6 al Legii privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545-XII din 25 februarie 1998. Totodată reclamantul a invocat și violarea art. 5 din Convenția CEDO, care garantează că orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță, astfel că nimeni nu poate fi lipsit de libertatea, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege și potrivit căilor legale.

În context, recurentul invocă că Convenția, face trimitere la dreptul intern și stabilește obligația de a se conforma cu normele de fond și de procedură ale legislației naționale. Acest lucru impune, în primul rând, că orice arest sau detenție să aibă o bază legală în dreptul național intern, dar, de asemenea, se referă și la calitatea legii, solicitând ca aceasta să fie compatibilă cu ordinea de drept, un concept inerent tuturor articolelor din Convenție (Babchin c. Republicii Moldova și Federației Rusă).

Conform art. 13 § 5 din Convenție, orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.

Consideră că hotărârea din 29 martie 2021 a Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, este motivată insuficient, contrar art. 6 din Convenție, care garantează dreptul la un proces echitabil. Garanțiile implicite ale art. 6 § 1 includ obligația de a motiva hotărârile judecătorești, astfel că o decizie motivată permite părților să demonstreze că a fost audiată în mod real cauza lor, iar motivele care vizează respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție sau Protocoalele sale, instanțele naționale trebuie le să examineze cu rigoare și atenție deosebită, ceea ce la caz nu s-a respectat.

În conformitate cu art. 434 din Codul de procedură civilă, recursul se declară în termen de 2 luni de la data comunicării hotărârii sau a deciziei integrale, dacă legea nu prevede altfel. Termenul de 2 luni este termen de decădere și nu poate fi restabilit.

Materialele cauzei atestă că decizia Curții de Apel Chișinău a fost pronunțată la 16 februarie 2023 și expediată la 05 mai 2023 avocatului Alexei Croitor, prin intermediul poștei electronice (f.d. 159).

În aceste circumstanțe, recursul declarat de avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, la 13 mai 2023 (f.d. 162-165), este depus în termen.

La 07 iunie 2023, în adresa Ministerului Justiției al R. Moldova și Administrației Naționale a Penitenciarelor a fost expediată copia cererii de recurs depusă de avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, cu înștiințarea despre necesitatea depunerii referinței (f.d. 169).

La 11 iulie 2023 reprezentantul Ministerului Justiției al R. Moldova și Administrației Naționale a Penitenciarelor, Ecaterina Buhnă, a depus referință la cererea de recurs, solicitând respingerea cererii de recurs depusă de avocatul Alexei Croitor, în interesele lui Ion Frunza, împotriva deciziei din 16 februarie 2023, ca fiind inadmisibilă. Consideră decizia instanței de apel întemeiată și legală, iar cererea de recurs nu conține temeiuri relevante și serioase ce ar genera modificarea soluției date de instanța inferioară (f.d. 173-175).

Conform art. XI alin. (1) și (3) din Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) nr. 246 din 31 iulie 2023, prezenta lege intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, cu excepția art. IV, V pct.1-9 și 11-16 și art. VII, care vor intra în vigoare la 01 septembrie 2023.

Recursurile depuse la Curtea Supremă de Justiție până la data intrării în vigoare a prezentei legi vor fi examinate în baza temeiurilor în vigoare la data depunerii recursului.

Din sensul normei de drept enunțate, urmează că legiuitorul a optat pentru principiul aplicării imediate a noilor reglementări procedurale, cu excepția temeiurilor în baza cărora se vor examina recursurile depuse la Curtea Supremă de Justiție până la data intrării în vigoare a prezentei legi. Respectiv, recursul declarat de avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza, a fost depus până la data intrării în vigoare a Legii pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) nr. 246 din 31 iulie 2023, și va fi examinat în baza temeiurilor în vigoare la data depunerii recursului.

Totodată, având în vedere că legea procedural civilă, care impune obligații noi, anulează sau reduce drepturile procedurale ale participanților la proces, limitează exercitarea unor drepturi ori stabilește sancțiuni procedurale noi sau suplimentare, nu are putere retroactivă recursul se va examina conform procedurii de judecare a recursului în vigoare la data depunerii acestuia, deoarece după sensul său norma referitoare la temeiuri cuprinde și procedura, or, temeiurile nu pot fi separate de procedura de examinare și soluționare, ele fiind un tot întreg organic.

În conformitate cu prevederile art. 431 din Codul de procedură civilă, examinarea recursului împotriva deciziilor instanțelor de apel ține de competența Curții Supreme de Justiție.

Asupra admisibilității recursului decide un complet din 3 judecători.

Recursul considerat admisibil se examinează într-un complet din 3, 5 sau 9 judecători ai Curții Supreme de Justiție.

Judecătorii care au examinat admisibilitatea recursului pot participa și la examinarea recursului în cauză.

Verificând decizia din 16 februarie 2023 a Curții de Apel Chișinău, în limitele controlului de legalitate, în raport cu criticele invocate în recurs, pe baza materialelor din dosar, în coroborare cu normele de drept aplicabile, completul de judecată constată că la caz se consideră admisibil recursul declarat de către avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza și se impune necesitatea admiterii recursului, casarea integrală a deciziei instanței de apel, cu trimiterea cauzei spre rejudecare la Curtea de Apel Chișinău, pentru motivele ce succed.

În conformitate cu art. 445 alin. (1) lit. c) din Codul de procedură civilă, instanța, după ce judecă recursul, este în drept: să admită recursul, să caseze integral decizia instanței de apel și să trimită cauza spre rejudecare în instanța de apel o singură dată dacă eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanța de recurs.

În debutul analizei sale, completul de judecată al Curții Supreme de Justiție consideră imperioase concluziile Curții Europene a Drepturilor Omului reținute în cauza Zubac vs. Croația (hotărârea din 05 aprilie 2018) potrivit cărora, reieșind din principiul preeminenței dreptului dedus din art. 1 al Convenției, Curtea Supremă de Justiție nu trebuie să ignore sau să nu aibă în vedere nereguli procedurale evidente.

Instanța de recurs consemnează că legea procesual civilă consacră principiul general după care orice hotărâre judecătorească trebuie să fie motivată și să reprezinte premisa pentru soluția din dispozitiv. Aceasta dispoziție este edictată atât în interesul unei bune administrări a justiției și încrederii ce trebuie să inspire justițiabililor, cât și pentru a se da instanțelor superioare posibilitatea de a controla judecata primelor instanțe.

Pentru satisfacerea acestui principiu, judecătorii fondului sunt datori să arate motivele de fapt și de drept care au format convingerea lor, să enunțe cele constatate și dovezile care au determinat-o.

Astfel, respectând principiile dreptului procesual civil, instanței de apel îi revine obligația de a determina toate componentele acțiunii civile, și în special obiectul acțiunii civile și temeiurile acesteia. Obiectul acțiunii civile îl formează pretențiile reclamantului față de pârât, adresate instanței de judecată în scopul apărării propriilor drepturi și care reies din raportul material-litigios și în privința cărora instanța de judecată urmează să se expună prin hotărâre.

Prin urmare, instanța de judecată și de apel trebuie să determine raportul material-litigios dintre părți întru constatarea corectă a specificului obiectului acțiunii civile și temeiului acesteia. Subsecvent identificării raporturilor dintre părți, instanța de judecată urmează să stabilească obiectul probațiunii pe pricina dedusă judecății, circumstanță care presupune în sine conturarea faptelor juridice prin care se justifică pretențiile și obiecțiile părților și fără de care este imposibilă soluționarea justă a litigiului.

Cercetând materialele dosarului, completul constată că, Ion Frunza a depus în instanța de judecată cerere de chemare în judecată împotriva Ministerului Justiției al R. Moldova, intervenient accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor, prin care a solicitat constatarea deținerii ilegale în Penitenciarul nr. 13 Chișinău în

perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006, fără mandat de arest, în cadrul cauzei penale nr. 2005021409, compensarea prejudiciului moral cauzat în urma deținerii ilegale în sumă de 800 000 de lei și încasarea cheltuielilor de judecată (f.d. 3).

În urma examinării cauzei, Judecătoria Chișinău, sediul Centru, prin hotărârea pronunțată la 29 martie 2021, a respins acțiunea, ca fiind neîntemeiată (f.d. 96-100).

Curtea de Apel Chișinău, prin decizia din 16 februarie 2023, a încetat procesul la cererea de chemare în judecată depusă de Ion Frunza împotriva Ministerului Justiției al R. Moldova, intervenient accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor privind constatarea deținerii ilegale a acestuia în Penitenciarul nr. 13, mun. Chișinău, fără mandat de arest în cadrul cauzei penale nr. 2005021409 în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006 și repararea prejudiciului moral cauzat prin această încălcare, din motiv că litigiul nu urmează a fi judecat de instanța civilă, fiind de competența instanței penale (f.d. 152-155).

Colegiul observă că instanța de apel și-a întemeiat soluția în baza faptului că instanța investită cu atribuții de a examina litigii civile nu are atribuții sau competențe conform legii să constate deținerea ilegală a persoanei în penitenciar.

Instanța de apel a conchis că pretenția primară și de bază înaintată de Ion Frunza prin cererea de chemare în judecată îndreptată împotriva Ministerului Justiției al Republicii Moldova, cu participarea intervenientului accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor, constă anume în constatarea deținerii ilegale în stare de arest, care nu constituie obiectul unui litigiu civil și, respectiv, nu urmează a fi examinat în procedură civilă. Totodată a menționat că astfel de competențe, de a soluționa litigiul, țin de sfera instanțelor penale.

Instanța de apel a reținut ca fiind incidente dispozițiile art. 473¹ din Codul de procedură penală, potrivit căruia împotriva actelor organului care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare privativă de libertate (închisoare, detențiune pe viață), condamnatul, precum și alte persoane ale căror drepturi și interese legitime au fost încălcate de aceste organe pot declara plângere judecătorului de instrucție din instanța în a cărei rază teritorială se află organul respectiv. Soluționarea plângerii împotriva actelor organului care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare privativă de libertate are loc conform prevederilor art. 471 din Codul de procedură penală. Încheierea privind soluționarea plângerii poate fi atacată în conformitate cu prevederile art. 472 din Codul de procedură penală.

Astfel, instanța de apel, a considerat că, toate plângerile depuse împotriva actelor/faptelor organului care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare privativă de libertate se examinează de judecătorul de instrucție.

Judecând recursul, completul de judecată al Curții Supreme de Justiție consideră necesar să menționeze că Constituția Republicii Moldova proclamă valori supreme, drepturile și libertățile omului constituind o valoare fundamentală, și impune statului îndatorirea primordială de a respecta și ocroti persoana.

Potrivit art. 16 alin. (1) din Constituție, respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

Acest deziderat consolidează poziția ființei umane în cadrul valorilor ocrotite de stat. Statul se obligă să respecte și să ocrotească persoana, iar Constituția stabilește că respectarea și ocrotirea persoanei sunt plasate pe primele poziții în categoria obligațiilor statului.

Legea Supremă statuează principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială. Esența acestei norme constă în faptul că toți cetățenii au aceleași drepturi, libertăți fundamentale și îndatoriri, exercitarea cărora este asigurată de către stat fără discriminare.

Accesul liber la justiție constituie un principiu fundamental al organizării oricărui sistem democratic, astfel încât el are semnificații deosebite și pentru dreptul procesual. Facilitatea oricărei persoane de a introduce, după libera sa apreciere, o acțiune în justiție, implicând astfel obligația corelativă a statului ca prin instanța competentă să soluționeze aceste acțiuni, reprezintă practic liberul acces al persoanei la justiție.

În acest sens, art. 20 alin. (1) și (2) din Constituție garantează că, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nicio lege nu poate îngradi accesul la justiție, garantând astfel accesul liber la justiție și asigurând, în același timp, unitatea reglementărilor constituționale și legislative.

Prin prevederile art. 54 alin. (1) din Constituție, legiuitorul a statuat că în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. Această normă constituțională protejează dreptul în substanța sa și consacră principiul potrivit căruia un drept constituțional obținut nu mai poate fi suprimat sau diminuat prin legi organice sau alte acte normative. Chiar dacă, prin formularea conținută în alin. (2), legiuitorul constituent a admis restrângerea exercițiului drepturilor și libertăților fundamentale în anumite condiții, alin. (3) din art. 54 consacră o excepție de la norma generală, stabilind că prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24. Prin urmare, normele din 8 alin. (3) interzic restrângerea exercițiului dreptului de acces liber la justiție (art. 20 din Constituție).

Articolul 20 din Constituție reprezintă blocul fondator al sistemului democratic, în care orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă în cazul lezării drepturilor sale și definește scopul aplicării articolului pentru orice persoană.

Astfel, dreptul persoanei de a se adresa justiției este o condiție *sine qua non* în asigurarea eficienței exercitării drepturilor și libertăților sale. Pentru a concretiza și a conferi plenitudine dreptului de acces liber la justiție, legiuitorul dezvoltă normele constituționale în legile organice.

Principiile generale și normele dreptului internațional și ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, constituie elemente ale dreptului procesual civil și dau naștere nemijlocit drepturilor și libertăților omului în procesul civil.

Normele care reglementează accesul liber la justiție în condiții egale la nivel de principiu sunt prevăzute în art. 5 și art. 22 din Codul de procedură civilă.

Așa, potrivit art. 22 alin. (1) din Codul de procedură civilă, justiția în cauzele civile se desfășoară pe principiul egalității tuturor persoanelor, independent de cetățenie, rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială, serviciu, domiciliu, loc de naștere, precum și al egalității tuturor organizațiilor, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, subordonare, sediu și de alte circumstanțe.

În conformitate cu art. 5 alin. (1) și (2) din Codul de procedură civilă, orice persoană interesată este în drept să se adreseze în instanță judecătorească, în modul stabilit de lege, pentru a-și apăra drepturile încălcate sau contestate, libertățile și interesele legitime. Nici unei persoane nu i se va refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare.

Completul de judecată învederează că, dreptul accesului liber la justiție este unul fundamental, fiind mai mult decât un simplu drept, asigurând respectarea și realizarea tuturor celorlalte drepturi și garanții procedurale ale reclamantului.

Prin formula expusă în art. 5 alin. (2) din Codul de procedură civilă, legiuitorul garantează reclamantului accesul liber la justiție, indiferent de existența sau inexistența cadrului normativ, astfel fiind exclus refuzul în realizarea dreptului reclamantului la instanță pe motiv de inexistență a unor prevederi legale exprese, care ar reglementa raportul social supus cercetării judiciare sau în caz de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare. Prin această formulă legiuitorul a exclus orice formă de limitare a accesului reclamantului la instanță în baza temeiului legat de materia diferită examinării.

Astfel, instanța de recurs menționează că o garanție a dreptului de acces liber la justiție este prevăzut la art. 5 alin. (2) din Codul de procedură civilă. Această garanție este suplimentar asigurată prin cea inclusă în art. 12 alin. (3) din Codul de procedură civilă, care indică, că în cazul inexistenței normei de drept care să reglementeze raportul litigios, instanța judecătorească aplică norma de drept care reglementează raporturi similare (analogia legii), iar în lipsa unei astfel de norme, se conduce de principiile de drept și de sensul legislației în vigoare (analogia dreptului). Nu se admite aplicarea prin analogie a normei de drept care derogă de la dispozițiile generale, restrânge drepturi sau stabilește sancțiuni suplimentare.

Așadar, principiul liberului acces la justiție se concretizează prin posibilitatea depunerii oricărei cereri a cărei rezolvare este de competența instanțelor judecătorești. Caracterul legitim sau nelegitim al pretențiilor formulate în justiție este rodul judecării cauzei și el se constată prin hotărâre judecătorească. Iar, refuzul judecătorului de a reține spre examinare o cauză pe motiv de inexistență, imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației constituie o denegare de dreptate.

Aici, instanța de recurs reține că în cauza Stanev împotriva Bulgariei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat că art. 6 §1 din Convenție asigură și garantează oricărei persoane dreptul de a-și prezenta în fața instanței pretențiile cu privire la drepturile sau obligațiile sale civile (Golder împotriva Marii Britanii). Acest „drept la instanță”, din care face parte dreptul de acces la instanță, poate fi invocat de către orice persoană care consideră în mod întemeiat că o ingerință în exercitarea drepturilor sale civile este nelegală și care se plânge că nu a avut posibilitatea de a invoca acest capăt de cerere în fața unei instanțe care să îndeplinească cerințele art. 6 §1 din Convenție (cauza Roche împotriva Marii Britanii; Salontaji-Drobnjak împotriva Serbiei).

Instanța de recurs reține că Ion Frunza a solicitat constatarea deținerii ilegale în stare de arest în Penitenciarul nr. 13 în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006 în cadrul cauzei penale nr. 2005021409, invocând atât prevederile art. 3 lit a), art. 6 din Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale

organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545-XIII din 25 februarie 1998, cât și art. 5 CEDO privind dreptul la reparație, fapt invocat atât pe parcursul examinării cauzei în prima instanță, cât și în cererea de apel. Astfel, acesta a solicitat să fie constatată încălcarea invocată și ca rezultat repararea prejudiciului moral cauzat în urma deținerii ilegale.

În acest sens și având în vedere art. 13 din Convenție, completul de judecată evidențiază că în cazul în care acțiunea privind compensarea prejudiciilor pentru violarea art. 5 din Convenție nu cade sub incidența nici unei Legi naționale, judecătorii vor soluționa cauza aplicând direct prevederile Convenției și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

La examinarea cauzelor în care se invocă violarea prevederilor Convenției, se va ține cont de jurisprudența Curții Europene atât în cauzele examinate împotriva Republicii Moldova, cât și în alte cauze adresate împotriva altor state.

Examinând acțiunea privind violarea art. 5 §1 din Convenție, se va stabili dacă a avut loc o violare a Convenției (aspectul cu privire la fondul cauzei) și, în cazul în care se constată că a avut loc o violare, se vor acorda compensațiile justificate în raport cu circumstanțele individuale în speță (aspectul reparației echitabile).

Din considerentele menționate, în contextul normelor de drept citate, completul reține că instanța de apel eronat a aplicat la caz prevederile art. 265 lit. a) din Codul de procedură civilă, deoarece la momentul depunerii de către Ion Frunza a cererii de chemare în judecată (18 septembrie 2020) nu exista un remediu național de constatare, în substanță, și compensare pentru eventuala încălcare a prevederilor art. 5 §1 din Convenție.

În opinia instanței de apel cerințele lui Ion Frunza urmau a fi examinate în ordinea prevăzută de art. 471–473¹ din Codul de procedură penală, însă instanța de recurs amintește că mecanismul compensatoriu introdus în Codul de procedură penală prin Legea nr. 272 din 29 noiembrie 2018 se referă la condițiile de deținere, care cad sub incidența art. 3 CEDO.

În speță, Ion Frunza nu s-a plâns pe condițiile de detenție, dar pe faptul deținerii ilegale în stare de arest în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006, în lipsa unui mandat de arest. Pentru faptul deținerii ilegale în stare de arest în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006, Ion Frunza a solicitat statului să-i repare prejudiciul moral.

Instanța de apel urma să examineze aceste pretenții prin prisma normelor ce prevăd recuperarea prejudiciului cauzat, astfel argumentul instanței că cererea lui Ion Frunza urma să fie examinată prin prisma art. 473¹ din Codul de procedură penală este eronat.

Norma citată supra nu este aplicabilă litigiului dedus judecății, or Ion Frunza a depus acțiunea în instanța de judecată împotriva Ministerului Justiției al Republicii Moldova, intervenient accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor, iar obiectul acțiunii se referă la repararea prejudiciului moral pretins prin deținerea ilegală fără mandat de arest în perioada 09 martie 2006 – 22 noiembrie 2006, fiind încălcate prevederile art. 5 din CEDO.

Mai mult, Ion Frunza nu a formulat careva plângeri împotriva actelor organului care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare privativă de libertate.

Sub acest aspect, completul respinge raționamentul instanței de apel cu referire la faptul că acțiunea lui Ion Frunza nu urmează a fi judecată în procedură civilă.

Instanța de apel nu a exercitat un control judiciar, în fapt și în drept, cu respectarea efectului devolutiv al apelului, asupra ceea ce a hotărât prima instanță, eronat a încetat procesul, a interpretat greșit normele de drept material și procedural pertinente speței, care a dus la soluționarea greșită a cauzei.

Completul de judecată relevă că lichidarea lacunelor depistate în cadrul procedurii de examinare în recurs nu este posibilă, deoarece instanța de apel nu s-a expus asupra fondului și cauza urmează a fi restituită spre o nouă examinare.

În această ordine de idei, instanța de recurs învederează că potrivit jurisprudenței Curții Europene, dreptul de acces la un tribunal constituie un element inerent al tuturor garanțiilor procedurale prevăzute în Convenție (hot. Campbell și Fell vs. Marea Britanie din 25.02.1982). Or, drepturile fundamentale trebuie garantate într-o manieră concretă și reală, nu iluzorie și teoretică, iar imposibilitatea concretă de sesizare a unei instanțe de către persoana interesată constituie o încălcare a dreptului acesteia de acces la justiție (hot. Airey vs. Irlanda din 09.10.1979).

Din considerentele menționate mai sus, având în vedere problemele de drept ridicate în speță, completul de judecată al Curții Supreme de Justiție ajunge la concluzia de a admite recursul avocatului Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza și de a casa decizia din 16 februarie 2023 a Curții de Apel Chișinău, cu trimiterea cauzei spre rejudecare în instanța de apel, în alt complet de judecată, deoarece eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanța de recurs.

La rejudecare, instanța de apel urmează să ia în considerare cele menționate și reexaminând cauza să emită o hotărâre legală și întemeiată, respectând dreptul garantat al participanților la proces la un proces echitabil.

În conformitate cu art. 445 alin. (1) lit. c) din Codul de procedură civilă, completul de judecată al Curții Supreme de Justiție

d e c i d e :

Se admite recursul declarat de avocatul Alexei Croitor, în numele și interesele lui Ion Frunza.

Se casează integral decizia din 16 februarie 2023 a Curții de Apel Chișinău, adoptată în cauza civilă, intentată la cererea de chemare în judecată depusă de Ion Frunza împotriva Ministerului Justiției al Republicii Moldova, intervenient accesoriu Administrația Națională a Penitenciarelor privind constatarea deținerii ilegale în stare de arest și repararea prejudiciului moral cauzat ca urmare a comiterii acestei încălcări, și se trimite cauza spre rejudecare la Curtea de Apel Chișinău, în alt complet de judecată.

Decizia nu se supune niciunei căi de atac.

Președinte, judecător

Ion Malanciuc

judecători

Oxana Parfeni

Diana Stănilă